

КРИТИКА І ПЕРЕВІРКИ ТЕОРІЇ ЕКОМУЗЕЮ

Мета статті. Виявити суперечності між теорією екомuzeю (ширше, « нової музеології ») як соціокультурного інституту та непередбачуваними наслідками впровадження цієї теорії у життя. **Методологія.** Критицизм К.Поппера, ситуаційний аналіз. **Наукова новизна.** Теорії екомuzeю та « нової музеології » не є інноваційними й універсальними. Ще у 1980-х рр. вони не пройшли перевірки практикою. Теорії екомuzeю та « нової музеології » застаріли майже одразу із їхньою появою. **Висновки.** В ході дослідження було виявлені такі суперечності. Перш за все, ці теорії передбачають наявність ідеальної громади, укоріненої у певному середовищі. На сьогодні таких громад стає все менше. По-друге, екомuzeї базується на сильних особистих зв'язках всередині громади. На сучасному етапі перехід до « абстрактного суспільства » посилюється, більшого значення набувають слабкі, випадкові зв'язки. Таким чином, екомuzeї можуть виступати не як фактор модернізації, а як чинник демодернізації. Незважаючи на виявлені суперечності між теорією й практикою « нової музеології », екомuzeї залишаються фактом повсякденного життя. Це означає, що теорія екомuzeю хоч і не стала універсальною, проте деякі її елементи відповідають дійсності, породжуючи нову суспільну ситуацію. У зв'язку з цим перспективним напрямом подальших досліджень може бути спростування теорії екомuzeю (« нової музеології »), яке дозволить з'ясувати, чому вона не змінила докорінно теорію музею як соціокультурного інституту.

Ключові слова: екомuzeї; нова музеологія; соціокультурне призначення музею; інституційна специфіка музею; інституційна критика музею; громада і музеї; музей як соціокультурний інститут; Квебекська декларація; музейна неоманія.

Руденко Сергей Борисович, кандидат культурологии, доцент кафедры музееведения и памятниковедения Киевского национального университета культуры и искусств

Критика и проверки теории экомuzeя

Цель исследования. Выявить противоречия между теорией экомuzeя (шире – « новой музеологии ») как социкультурного института и непредвиденными последствиям внедрения этой теории в жизнь. **Методология.** Критицизм К.Поппера, ситуационный анализ. **Научная новизна.** Теории экомuzeя и « новой музеологии » не являются инновационными и универсальными. Ещё в 1980-х гг. они не прошли проверки практикой. Теории экомuzeя и « новой музеологии » устарели практически сразу с их появлением. **Выводы.** В ходе исследования были выявлены следующие противоречия. Теории экомuzeя и « новой музеологии » предусматривают наличие идеальной общины, укоренившейся на определенной территории. На сегодняшний день, таких общин становится все меньше. Также экомuzeї должен базироваться на сильных личных связях внутри определенного сообщества. Сейчас можно наблюдать углубление перехода к « абстрактному обществу », в результате которого большее значение приобретают слабые, часто, случайные связи между людьми. Таким образом, экомuzeї могут стать источником демодернизации. Несмотря на выявленные противоречия между теорией и практикой « новой музеологии », экомuzeї продолжают функционировать. Это означает, что теория экомuzeя не стала универсальной, но все же некоторые её элементы соответствуют действительности. В этой связи, перспективным направлением дальнейших исследований может быть опровержение теории экомuzeя (« новой музеологии »), которое позволит узнать, почему она не изменила коренным образом теорию музея как социкультурного института.

Ключевые слова: экомuzeї; новая музеология; социкультурное назначение музея; институциональная специфика музея; институциональная критика музея; община и музеї; музей как социкультурный институт; Квебекская декларация; музейная неомания.

Rudenko Serhii, Phd in Culturology (Cultural Studies), docent of Department of museology and heritage science, Kyiv National University of Culture and Arts

Criticism and verifications of the theory of ecomuseum

Purpose of the article. It aims to reveal contradictions between « new museology » (« ecomuseum ») and unpredictable consequences of implementation of this theory. **Methodology.** K. Popper's Criticism, situational analysis. **Scientific novelty.** « New museology » is obsolete. Also this theory isn't universal. **Conclusions.** Revealed following contradictions. It is very necessary for ecomuseum tied with ideal community, rooted in definite territory. Actually, there are little such communities and its amount decreases. In addition community, which required for ecomuseum, must have strong personal ties. But nowadays there are tendency to transformations to « abstract society ». As a result, weak, casual and irregular links between people became more important and useful. Thereby, ecomuseums can influent for society with demodernization manner. Despite of contradictions, which considered above, ecomuseum still exist in museum landscape. It means, that theory of ecomuseum (new museology) is not completely false. Not universal, but some of it provisions are correspond with real life. Some fragments of idea Ecomuseums passed natural selection. So, further investigation would solve the problem, why concept ecomuseum can't replace concept museum. It is necessary for that to attempt refute theory of « new museology » (« ecomuseum »).

Key words: ecomuseum; new museology; social and cultural use of museum; institutional specific of museum; institutional critique of museum; community and museum; museum as social and cultural institution; theory of museum institution; Quebec Declaration; neomania in museology.

Актуальність теми дослідження. В дискурсі осмислення соціокультурного призначення та інституційної специфіки музею ось уже майже півстоліття присутні поняття « екомuzeї » та « нова музеологія ». Незважаючи на похилий вік, вони оточені ореолом інноваційності й новизни. Особливість цих теорій полягала в тому, що вони одразу почали активно впроваджуватися у практику. З 1970-1980-х рр., коли фундаментальні засади « нової музеології » були оформлені, поширення екомuzeїв та подібних закладів сповільнилося. Але кількість наявних на даний момент у світі музеїв подібного типу

є досить значною – 300 закладів. Ентузіазм довкола екомuzeїв не зійшов нанівець. У 2016 р., відбулася конференція на якій розглядалися проблеми екомuzeєвництва, а на початку 2017 р. намітилася тенденція до створення мережі екомuzeєвників, що має на меті обмін професійним досвідом [1]. Незважаючи на популярність «нової музеології», «класичні» музеї не зазнали корінної перебудови, хоча прихильники екомuzeю передбачали саме такий перебіг подій. В той же час, провідна ідея «нової музеології», що полягає у поглибленні зв'язків музею із громадою, спрямування музейної діяльності на розв'язання соціальних проблем зберігають свою привабливість.

Аналіз досліджень і публікацій. Основоположниками теорій «нової музеології» та «ekomuzeю» вважаються Ю. де Варін, Ж. А. Рів'єр та П. Мейран [4, 14, 11]. Ключовим у розумінні поняття «ekomuzeєв» є «еволюційне визначення», запропоноване Ж. А. Рів'єром [14, 2-3]. Відповідно до нього, екомuzeєв – це, одночасно, лабораторія, заповідник і школа. Цей різновид музейного закладу мав «вийти із берегів», активно взаємодіючи із навколишнім середовищем та його населенням. Екомuzeєв мали базуватися на громадських засадах. При цьому планування, створення й використання музею повинно було здійснюватися за кошт державної чи комунальної влади. Проте інтереси громади мали бути непорушними. Передбачалося, що населення заповзятю включиться в роботу музею. Рух за «нову музеологію» мав на меті активну участь музеїв у громадському житті, їхню інтеграцію в навколишнє середовище, майже фєдорівський перехід межі між музеєм та рештою «соціокультурного простору» [5, 21].

За півстоліття ідеї «нової музеології» та екомuzeю зазнали активної емпіричної апробації, проте суперечності між очікуваннями та реальністю так і не стали предметом наукової критики. У зв'язку з цим не викликає подиву та обставина, що теоретичне підґрунтя екомuzeїв залишилося незмінним до сьогодні, а в науковому обігу присутня, переважно, апологетика екомuzeю.

Мета статті. Виявити суперечності між теорією екомuzeю (ширше – «нової музеології») як соціокультурного інституту та непередбачуваними наслідками впровадження цієї теорії у життя.

Виклад основного матеріалу. Науковцям, що досліджують екомuzeєвництво, властиве, переважно, екзальтоване ставлення до цієї проблематики. К.Хадсон зазначав, що: «[французькі екомuzeєв] об'єднує наполегливе бажання залучити місцеве населення до проектування музею і в його роботу... Воно базується на впевненості у тому, що розуміння минулого допомагає долати проблеми сучасності й упевнено дивитися в майбутнє» [16, 143]. Хадсон не вбачав у цьому консервування життя й сповільнення розвитку цих громад. Більше того, дослідник переносить «благодотворний» вплив екомuzeїв на громаду у країнах Європи та Канаді, оцінюючи результати роботи музею в Анакостії (бідний афроамериканський квартал у Вашингтоні) [16, 157-158]. Таким чином, Хадсон вважав перспективним повсюдне запозичення досвіду екомuzeїв та методів їхньої роботи, зокрема, країнами «третього світу», оскільки «нова музеологія» покликана підняти «депресивні» регіони. В цілому, Хадсон розглядав екомuzeєв як «... одне із найважливіших музеологічних досягнень за останні 50 років» [16, 143] (станом на 1972 р.).

Послідовник Ж.А. Рів'єра та К. Хадсона Т. Шола вважає, що «за останні два чи три десятиліття (станом на 2013 р.– Р.С.) музеї та вся сфера культурної спадщини пережили кардинальні зміни, пройшовши шлях... до платформи комунікації та громадських послуг, спрямованих на комплексну передачу ... колективної пам'яті... Трансформаціям сприяла поява «нової музеології», практики екомuzeєв» [17, 29]. Отже, значення «нової музеології» є абсолютно позитивним, і впровадження її ідей можна вважати продуктивним (втім Шола робить застереження, що досвід екомuzeїв може підійти не всім інститутам музейного типу, зокрема, художнім музеям [17, 197]).

Т.Шолу захоплює сама ідея екомuzeю. Зокрема, ця теорія, на його думку, дозволяє створити такий музей, який буде наповнений громадською ініціативою, служитиме інтересам спільноти, а не обслуговуватиме волю панівного класу. Дослідник вважав, що саме екомuzeєв може інтегрувати все розмаїття історико-культурних цінностей (уречевлені й неуречевлені пам'ятки), а, отже, використовувати їх із максимальною ефективністю для забезпечення сталого розвитку. Науковець переконаний, що ідея екомuzeю змінила розуміння самої професії куратора (музейника), котрий тепер виступає не як просвітник, а як медіатор або модератор процесу пізнання. Водночас, Шола вимушений був констатувати, що ідея екомuzeю на даний момент не цілком реалізована [3]. Хоча, в цілому, екомuzeєв для дослідника є чимось на зразок панацеї.

Мистецтвознавиця І.О.Яковець, на відміну від Т.Шоли, вважає що поняття «ekomuzeєв» дозволяє уточнити сутність та специфіку художнього музею як соціально-культурного явища. Проте дослідниця не уточнює як саме. Чи мова йде про музеєфікацію якихось ландшафтів, заселених митцями (на кшталт Монмартру в Парижі чи Андріївського узвозу, київського аналогу Монмартру, утвердженого в такій ролі відносно недавно). Щоб обґрунтувати своє бачення, Яковець пропонує власне уточнювальне визначення екомuzeю. Відповідно до нього – це «... музей, що зосереджений на певній території, єдиний в етнічному, природному, а отже, і соціально-економічному відношенні [20, 473]. Таке трактування з одного боку, дійсно відрізняється від загальноприйнятого. Наприклад, екомuzeєв Ле Крьозо у виробничому вимірі поєднує промисловість і сільське господарство (чи характеризує це єдність у соціально-економічному відношенні?). З іншого, саме таке стерильне середовище є найпростішим для музеєфікації (точніше, екомuzeєфікації). Проблема полягає лише в тому, де знайти ці

«єдині середовища»? Загалом, І.О. Яковець не відходить від поширеної думки про інноваційність еко-музеїв.

Автори Російської музейної енциклопедії стверджують, що в Російській Федерації ідеї екомuzeології поширювалися повільно й не призвели до створення великих і впливових музейних закладів цього типу [18]. Проте автори енциклопедії віднаходять певні ознаки екомuzeю в музеях-заповідниках та «живих музеях» Росії. Отже, проникнення ідей екомuzeології сприймається російськими дослідниками позитивно або нейтрально.

Широкий погляд на «нову музеологію» запропонований українською дослідницею Р.В. Маньковською. Авторка вважає, що ідеї «нової музеології» своєрідно проявляються у роботі музеїв на громадських засадах, участі краєзнавців (зокрема, любителів) у музейній діяльності. За результатами «аналізу набутків музейництва у відповідності до основних ознак екомuzeїв» [10, 320], Р.В. Маньковська відносить до музейних інститутів, близьких за духом до «нової музеології», заповідник у Переяславі, музеї і заповідники в Опішні, Качанівці та ін. Однак зазначені заклади не є яскравими прикладами взаємодії із місцевою громадою (можливо, за винятком Опішні). Мова йде про те, що не штат музею має місцеве походження, а велика частина населення є чимось на зразок «позаштатних» співробітників музею. Проте дослідниця вважає основним у теорії екомuzeю та «нової музеології» саме ідеєю інтеграції музею в громадське життя. Як бачимо, запропоноване Р.В. Маньковською бачення ролі екомuzeології є, в цілому, позитивним і прогресивним.

Дослідниця І.А. Куклінова в історіографічній праці, присвяченій «новій музеології» [9], звертає увагу на те, що екомuzeї створюються на периферії – нещасливих кварталах великих міст, індустріальних та сільських районах на стадії занепаду [9, 138-139]. У зв'язку з цим постають питання, чи стали ці регіони від цього кращими, або ж чи не є екомuzeї своєрідними музеями для неблагополучних (або ж неблагополучних гетто у благополучних країнах)? Але Куклінова не ставить таких запитань. Натомість дослідниця зазначає, що, в цілому, науковці ставляться до «нової музеології» позитивно, оптимістично, декому ця концепція, видається, навіть, життєствердною. Куклінова зазначає, що інтерес до «нової музеології» не згасає, ця теорія активно використовується для описування актуальної ситуації в музейній справі [9, 144].

Багато хто із апологетів «нової музеології» та екомuzeїв посилається на випуск журналу «Museum» № 148 за 1985 р., котрий був присвячений музейним закладам нового типу [2]. Проте ніким з adeptів не було помічено, що багато матеріалів, відібраних до випуску, містять в собі *критику* екомuzeїв та «нової музеології», зокрема, від основоположників цих понять.

Ю.Де Варін, розглядаючи поняття «ekomuzeї» (яке він сам винайшов), зауважував, що дефініція є недостатньо чіткою. [4, 5]. Ф. Юбер (котрий брав участь у робот кількох екомuzeїв) вдався до найбільш системної критики, звертаючи увагу на невідповідність між теорією й практикою. Дослідник звертав увагу на те, що екомuzeї можуть призвести до міфологізації минулого, ностальгії за тим, чого, насправді, ніколи не було, ескапізму [19, 6-7].

На думку Юбера, екомuzeї не можуть остаточно відмовитися від державної підтримки (при тому, що залучення великої кількості волонтерів зменшує витрати на музеї подібного типу з боку державних та муніципальних органів). Через це вони не можуть бути абсолютно незалежними ідеологічно. Замість того, щоб відображати громадські уявлення про минуле, екомuzeї, насправді, змушені виконувати завдання своїх фінансових донорів, а, отже, пропагувати один із варіантів історичної пам'яті. Крім того, такі музеї не можуть виходити із радикальних позицій, оскільки їхні репрезентації потребують консенсусу. Уникнення суперечностей замість спроб їхнього розв'язання притлумлює процеси дослідження й пізнання. Таким чином, негативні явища минулого можуть замовчуватися, ретушуватися. Екомuzeї також часто є спробою сконструювати самотність для переселенців, не пов'язаних історично із цією територією, або ж стати осередками мікронаціоналізму.

Ф. Юбер вважав, що екомuzeї не має остаточно поривати із класичним музеєм, нехтувати науковою роботою, пояснюючи це необхідністю посилення роботи із громадою. Також екомuzeї, на його думку, не мають бути цілковито любительськими. Зрештою, науковець приходив до висновку, що сучасність (1985 р.) мало схожа на ту пору, що породила екомuzeї [19, 10], а інтеграція населення в музейну роботу не відображає сутності екомuzeю [19, 9]. Дослідник вважав, що перспективним напрямом роботи на шляху утвердження екомuzeології може стати поширення «нового гуманізму». На жаль, Юбер не розшифрував, що означає це поняття.

Юбер акцентував увагу на економічній кризі, тоді як екомuzeї з'явилися у часи економічного процвітання. Через більш ніж тридцять років після виходу критичної статті Юбера, світ змінився ще більше. Насамперед, це стосується розмивання поняття «громада» та екстериторіалізації як риси, притаманної сучасним соціальним відносинам. Все це багато в чому обумовлено зсувом у комунікаційних технологіях. У зв'язку з цим виглядає марною фінансова підтримка екомuzeїв, що передбачає реалізацію громіздких інфраструктурних проектів, пов'язаних із реновацією ландшафтів.

У згаданому випуску журналу «Museum» була вміщена ще одна стаття під назвою «Музей рідного краю: збочення ідеї» А.Крус-Раміреса [8]. У дослідженні мова йшла про музеї Третього Рейху, які під виглядом тісного зв'язку з життям місцевих громад стали майданчиками для політичної пропаганди, фальсифікації історії, поширення ідей тоталітаризму. Такий широкий погляд на екомuzeї цікавий і

для України, де хоч і не було Хайтматмузеумів у їхньому нацистському втіленні, проте були та є до сьогодні краєзнавчі музеї, котрі, певною мірою, співзвучні концепції екомuzeю.

Крус-Рамірес цією статтею хотів показати, що концепція «Хайтматмузеуму» («музею рідного краю») до певної міри була частиною тієї музеологічної спадщини, на якій зріс рух за створення екомuzeїв. Але ці ідеї були викривлені й використані нацистами для розпалювання шовіністичних настроїв. Отже, ця стаття мала на меті запобігти профанації ідеї екомuzeїв у майбутньому. Тим самим визнавалося, що екомuzeї можуть стати знаряддям у закріпленні негативних соціальних процесів. Це, в свою чергу, знижує суспільну корисність екомuzeїв, оскільки самі вони не містять запобіжника від зловживання.

З 1980-х рр. критика почала поступово зникати із теорії екомuzeїв та «нової музеології» – залишилася лише апологетика. Це заблокувало науковий розвиток теорії. Залишилося незрозумілим, наскільки поняття «нової музеології» та «ekomuzeю» є продуктивними з позиції розвитку музею як соціокультурного інституту.

Ключовою ознакою екомuzeю є територіальна прив'язка. Ж.А. Рів'єр вважав, що автохтонність населення на відповідній території є другорядною. «Коріння» мало бути «нарощене» в ході залучення місцевого населення до вивчення минулого рідного краю (точніше, місця їхнього актуального перебування) та побудови на цій основі власної ідентичності. Екомuzeй не мав на меті консервувати будь-який період. Він мав відображати усю гамму антропогенного впливу на природу з часу появи на певній території людей. Екомuzeй мав демонструвати сільське господарство, індустріальний розвиток, будівництво й інфраструктуру регіону від найдавніших часів до сьогодення.

Для реалізації задуму екомuzeю вкрай важливим є високий рівень учасницької культури населення. В цілому, ідея розбудови мережі сильних горизонтальних зв'язків в межах певної громади є досить популярною. Наприклад, Р. Патнем відстоював думку, що учасницька культура генерує соціальний капітал, який дозволяє ефективно боротися з корупцією, розвивати демократію [13]. Там, де соціальний капітал слабкий, демократія чахне, погано розвивається вільний ринок, знижується рівень взаємної довіри й регіон або держава занепадає. За цією логікою, держави із низькою учасницькою культурою є недорозвиненими і, як наслідок, бідними. Там панує клієнтела, централізована влада, населення й адміністрація перебувають у стані «війни всіх проти всіх». З одного боку, екомuzeї потребують певного рівня учасницької культури, а з іншого, можуть нарощувати її, виступаючи як фактор позитивної суспільної трансформації.

У 1970-1980-х рр. найбільш активно ідеї екомuzeології розвивалися у Франції та Канаді. На сьогоднішній день дві третини екомuzeїв знаходяться у більш благополучній Європі, переважно у багатших країнах – ті ж Франції, Італії (ці країни належать до «Великої сімки»), Іспанії та Польщі (котра в останні десятиліття переживає бурхливий розвиток, зокрема, стрімке економічне зростання) [1]. Отже, постає проблема, що є первинним для екомuzeю – високий рівень благополуччя та учасницької культури, чи, навпаки, екомuzeй виростає саме там, де відчувається брак багатства і сильних зв'язків всередині громади?

У статті, вміщеній у випуску журналу «Museum», присвяченого екомuzeям, ідеться про заклад у Сахелі (з арабського це слово перекладається як «кінець пустелі» [6, 50]). Сахель – це саванна, що тягнеться через усю Африку. Для цієї території на середину 1980-х рр. були характерні як екологічні (засуха і наступ пустелі), так і соціальні проблеми, пов'язані із руйнуванням традиційного способу життя місцевого населення, маргіналізацією та криміналізацією соціуму, економічною депресією.

У 1981 р. у Малі (що належить до Сахеля) було відкрито екомuzeй, котрий мав на меті звернути увагу на руйнацію середовища мешкання місцевого населення (такий собі музей демодернізуючого спрямування). Проте через чотири роки заклад було «тимчасово» закрито. Благородні ідеї екомuzeю не приживалися на африканській землі. Перш за все, музей не мав інфраструктури й фінансування з боку місцевої влади (грошова підтримка надходила з Німеччини). Постійною оплачуваною посадою в закладі був лише директор. При цьому директори змінювалися швидко й не мали фахової освіти. Планування було відсутнє.

Екомuzeй Сахеля спіткала ще одна невдача – місцева громада виявилася неоднорідною в етнічному відношенні. В Гао, де було відкрито музей, експозиція була присвячена туарегам. В той час як більшість населення міста складала сонгаї. Все це зрезонувало із тогочасним політичним напруженням й віднадило частину громади від екомuzeю. Місцеві жителі так і не відчули, що екомuzeй створено саме для них. Заклад викликав більшу зацікавленість у туристів, ніж аборигенів, що перевертало ідею екомuzeю з ніг на голову (громада не виявляла до нього зацікавлення, а мало б бути навпаки). Ситуація ускладнювалася іще тим, що місцеві жителі були настільки бідними, що не могли приділити увагу роботі музею, оскільки весь час вимушені були боротися за виживання.

Незважаючи на все це, автор статті про екомuzeй Сахеля Альфа Умар Конаре вважав [6], що екомuzeй може створити умови для перетворення несприятливих умов довкола нього на сприятливі. Іншими словами, ним була помічена «непрозора каузальність»: можливо, екомuzeй є не довершенням наявної учасницької культури, а фактором її формування? В той же час автор говорить про відсутність інфраструктури, низьку щільність населення, штучність адміністративних кордонів, байдужість насе-

лення до свого «рідного краю» – очевидно, нижчий рівень цивілізації, а не лише учасницької культури. Отже, теорія «екомuzeю» не пройшла перевірки практикою у Сахелі.

У 1997 р. Р. Патнем звернув увагу на зниження рівня учасницької культури в США, де її рівень був найвищим у світі. Основними причинами такого стану дослідник вважав технології, котрі зумовили централізацію та стандартизацію сфери послуг, «оприватнення» та «індивідуалізацію» споживання, а також віртуалізацію дозвілля [12]. Хоч Патнем і вважає, що учасницьку культуру, соціальний капітал треба леліяти, проте, в умовах трансформацій у сфері соціальних комунікацій ці явища набуватимуть іншої форми, якщо взагалі збережуться.

Н.Н.Талеб зауважує, що в сучасному світі всі об'єкти перебувають у тісному взаємозв'язку, тому незначні зміни елемента системи можуть призвести до кардинальних змін у всій системі [15]. Дослідник вважає, що автаркічність, самоізоляція, яка була притаманна локальним соціальним системам у минулому, була запорукою від непередбачуваного руйнування глобальної соціальної системи. Отже, в зв'язку з цим демодернізаційна ідея екомuzeю виглядає як надзвичайно важлива, оскільки дозволяє зробити соціум більш захищеним від неочікуваних проблем. Таким чином, виходить, що учасницьку культуру, необхідну для екомuzeю, можна зберегти шляхом демодернізації.

На думку К. Поппера, демодернізаційні процеси, пов'язані із плеканням архаїчних «плеємних» зв'язків є шкідливими, оскільки віддаляють людство від продуктивного «відкритого суспільства». Дослідник зауважував, що найбільш крайньою точкою на шляху до «відкритого суспільства» може стати «абстрактне суспільство» [13, 197], в рамках якого відносини між людьми будуть більшою мірою формалізовані, особисті контакти обмежені, а життя максимально індивідуалізованим. Поппер вважав, що перехід до абсолютно абстрактного суспільства може нести значні ризики (зокрема, надмірна ізоляція індивідів), проте така картина майбутнього все ж є «гіперболізованою» [13, 197]. Тому побоювання щодо майбутнього не мають бути підставою штучного сповільнення еволюційного прогресу.

Протилежну думку має Р. Кох, котрий поділяє соціальні зв'язки на сильні та слабкі [див., наприклад, 7]. Сильні зв'язки були притаманні невеличким громадам, де люди були тісно пов'язані сімейними, релігійними, дружніми, виробничими зв'язками. Проте, на його думку, зараз на перший план виходять слабкі зв'язки, котрі виникають між людьми, що рідко бачаться, спілкуються, а стосунки між ними можуть мати тимчасовий і випадковий характер. Підтримання слабких зв'язків не потребує значних зусиль. Кох наголошує, що слабкі зв'язки (враховуючи високий рівень взаємопов'язаності глобальної соціальної системи) можуть принести значні переваги. Наприклад, в ході взаємодії в рамках слабких зв'язків можна неочікувано отримати інформацію, яка може значно вплинути на подальше життя людини. Більше того, дослідник схильний вважати, що саме від експлуатації слабких зв'язків можна отримати найбільше користі. Як бачимо, екомuzeй концентрується на сильних зв'язках, що може обмежити громаду (навіть невелику) у пошуках нових можливостей (згідно із концепцією Р.Кох).

Наукова новизна. Теорії екомuzeю та «нової музеології» не є інноваційними й універсальними. Ще в 1980-х рр. вони не пройшли перевірки практикою. Теорії екомuzeю та «нової музеології» застаріли майже одразу із їхньою появою.

Висновки. В ході дослідження були виявлені суперечності між теорією екомuzeю (ширше – «нової музеології») та непередбачуваними наслідками впровадження цієї теорії в життя. Перш за все, ці теорії передбачають наявність ідеальної громади, укоріненої у певному середовищі. На сьогодні, таких громад стає все менше. Комунікаційні технології породжують екстериторіальність, а міграційні процеси (зокрема, маятникові міграції) інтенсифікуються. Отже, у світі стає все менше місць, де ідея екомuzeю може бути реалізована. По-друге, екомuzeй базується на сильних особистих зв'язках всередині громади. На сучасному етапі перехід до «абстрактного суспільства» посилюється, більшого значення набувають слабкі, випадкові зв'язки. Таким чином, екомuzeї можуть виступати не як фактор модернізації, а як чинник демодернізації. В цілому, необхідно визнати, що ідея екомuzeю в її західноєвропейському варіанті має демодернізаційний підтекст (саме тому ідеї екомuzeю важче реалізувати у відсталіх країнах, котрі являють собою суцільний екомuzeй). Втім, осередки демодернізації можуть бути важливими як контраст для модернізаційних процесів, а також подолання неоманії. З іншого боку, громада, перетворена на експонат, навряд чи може модернізуватися. Отже, екомuzeй може бути фактором розвитку для інших громад, а не для власної, що суперечить постулатам «нової музеології». Необхідно також зазначити, що значні фінансові вливання у створення інфраструктури екомuzeю роблять можливим їхній розвиток, переважно, у розвинених економічно країнах. Крім того, створення екомuzeїв потребує значного культурного капіталу, котрий, зазвичай, відсутній у неблагополучних країнах, а, отже, він має бути попередньо експортований до бідної громади, що є носієм екомuzeю. Найбільш важливим питанням, яке порушується в рамках «нової музеології», є те, наскільки музей може бути впливовим соціокультурним інститутом? Якщо розглядати його виключно як породження певної громади, як об'єкт (інструмент) перетворення, то навряд чи він може бути чимось більшим, ніж віддзеркаленням суспільства, в якому існує. Саме тому в громадах, у яких він існує, насправді, не відбувається якихось помітних змін, хоча екомuzeй і може виконувати певну амортизаційну соціально-економічну (соціально-побутову) функцію. Проте для того, щоб музей був агентом змін, він не може просто консервувати звичний стан справ (навіть, коли це призводить до певного підвищення рівня благополуччя). Враховуючи накопичений суспільний досвід, музей може поступово

формувані нову модель суспільних відносин (яких до цього часу в громаді не було). А цього досить важко досягти, коли музей буде зациклений виключно на громаді. Окреслені суперечності, пов'язані із невідповідністю теорії та практики, дозволяють говорити про наявність підстав для спростування теорій екомuzeю та «нової музеології». Незважаючи на виявлені суперечності між теорією і практикою, екомuzeї залишаються фактом повсякденного життя. Це означає, що теорія екомuzeю хоч і не стала універсальною, проте деякі її елементи відповідають дійсності, породжуючи нову суспільну ситуацію. У зв'язку з цим перспективним напрямом подальших досліджень може бути спроба спростування теорії екомuzeю («нової музеології»), яке дозволить з'ясувати, чому вона не змінила докорінно теорію музею як соціокультурного інституту.

Література

1. Ecomuseum // Wikipedia. URL: <https://en.wikipedia.org/wiki/Ecomuseum> (date of appeal: 30.09.18).
2. Museum. Экомuzeи: Ежеквартальный журнал ЮНЕСКО 1985. № 148.66 с.
3. Sola T. How ecomuseums have changed our jobs (half a century of experience) // Academia. URL: https://www.academia.edu/37696758/How_ecomuseums_have_changed_our_jobs_half_a_century_of_experience (date of appeal: 30.09.18).
4. Варин де Ю. Термин и его значение. *Museum. Экомuzeи*. 1985. № 148. С. 5.
5. Квебекская декларация. *Museum. Экомuzeи*. 1985. № 148. С. 21.
6. Конаре А.У. Программа экомuzeя Сахеля. *Museum. Экомuzeи*. 1985. № 148. С. 50–56.
7. Кох Р. Суперсвязи. Klex.ru – архив книг. URL: <http://www.klex.ru/c7o> (дата звернення: 30.09.18).
8. Крус-Раимрес А. «Музей родного края»: извращение идеи. *Museum. Экомuzeи*. 1985. № 148. С. 62–63.
9. Куклинова И.А. Новая музеология в трудах современных исследователей. Российское музееведение. URL: <http://museumstudy.ru/wp-content/uploads/2017/11/Kuklinova.pdf> (дата звернення: 30.09.18).
10. Маньковська Р.В. Музейна справа в Україні: теоретичні, практичні та антропологічні виміри історичного досвіду (1920-і рр. – початок XXI ст.) Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет. URL: https://phdpu.edu.ua/images/%D0%A0%D0%90%D0%94%D0%90%20%D0%94%2027.053.01/01122017/%D0%94%D0%BE%D0%BA%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%81_%D0%BA%D0%B0_%D0%B4%D0%B8%D1%81%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B0%D1%86i%D1%8F.pdf (дата звернення: 30.09.18).
11. Мейран П. Новая музеология. *Museum. Экомuzeи*. 1984. № 148. С. 20–21.
12. Патнем Р. Гра в келлі наодинці: занепад соціального капіталу Америки. Незалежний культурологічний часопис «І». URL: <http://www.ji.lviv.ua/n21texts/putnem.htm>.
13. Патнем Р. Чтобы демократия сработала. Гражданские традиции в современной Италии. М., 1996. 288 с.
14. Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги. Т.1. К., 1994. 447 с.
15. Ривьер Ж. А. Эволюционное определение экомuzeя. *Museum. Экомuzeи*. 1985. № 148. С. 2–3.
16. Талеб, Н.Н. Антихрупкость. Как извлечь выгоду из хаоса [Электронный ресурс]. М., 2014. Файл (.rtf).
17. Хадсон К. Влиятельные музеи. Новосибирск, 2001. 194 с.
18. Шола Т. Вечность здесь больше не живет. Толковый словарь музейных грехов. Тула, 2013. 357 с.
19. Экомuzeи. Российская музейная энциклопедия. URL: http://www.museum.ru/rme/sci_eco.asp (дата обращения: 30.09.18).
20. Юбер Ф. Экомuzeи во Франции: противоречия и несоответствия. *Museum. Экомuzeи*. 1985. № 148. С. 6-10.
21. Яковець І.О. Сучасний художній музей як мистецький патерн: сутність, функціонування, розвиток. Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв. URL: <https://www.nakkkim.edu.ua/images/Special-Science-Council/Materialy-Dysertacyi/2018-Yakovets/DISS-YAKOVETS.pdf> (дата звернення: 30.09.18).

References

1. Ecomuseum. Wikipedia. Retrieved from: <https://en.wikipedia.org/wiki/Ecomuseum> [in English].
2. Museum (1984). Ekomuzei: Ezhekvartal'nyj zhurnal JUNESKO. № 148 [in Russian]
3. Sola, T. How ecomuseums have changed our jobs (half a century of experience). Retrieved from: https://www.academia.edu/37696758/How_ecomuseums_have_changed_our_jobs_half_a_century_of_experience [in English]
4. Varin de, H. (1985). Termin i ego znachenie. Museum. № 148, p. 5 [in Russian]
5. Kvebekskaja deklaracija. (1985). Museum. № 148 [in Russian]
6. Konare, A.U. (1985). Programma ekomuzeja Sahelja. Museum. № 148, pp. 50–56 [in Russian]
7. Koch, R. Supersvjazi [Superconnets]. Retrieved from: <http://www.klex.ru/c7o> [in Russian]
8. Cruz-Ramirez, A. (1985). «Muzej rodnogo kraja»: izvrashhenie idei. Museum. № 148, pp. 62–63[in Russian]
9. Kuklinova, I.A. Novaja muzeologija v trudah sovremennyh issledovatelej. Retrieved from: <http://museumstudy.ru/wp-content/uploads/2017/11/Kuklinova.pdf> [in Russian]
10. Mankovska, R.V. Muzeina sprava v Ukraini: teoretychni, praktychni ta antropologichni vymiry istorychnoho dosvidu (1920-i rr. – pochatok XXI st.). Retrieved from: https://phdpu.edu.ua/images/%D0%A0%D0%90%D0%94%D0%90%20%D0%94%2027.053.01/01122017/%D0%94%D0%BE%D0%BA%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%81_%D0%BA%D0%B0_%D0%B4%D0%B8%D1%81%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B0%D1%86i%D1%8F.pdf [in Ukrainian]
11. Meyran, P. (1984). Novaja muzeologija. Museum. 1984. № 148, pp. 20–21 [in Russian]
12. Putnam, R. Hra v kehli naodyntsi: zanepad sotsialnogo kapitalu Ameryky [Bowling Alone. The Decline of social capital in America]. Retrieved from: <http://www.ji.lviv.ua/n21texts/putnem.htm> [in Ukrainian]
13. Putnam, R. (1996). Chtoby demokratiya srobotala. Grazhdanskije tradicii v sovremennoj Italii [Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy]. Moscow [in Russian]
14. Popper, K. (1994). Vidkryte suspil' stvo ta jogo vorogy [Open society and its enemies]. Vol. 1. Kyiv [in Ukrainian]
15. Riviere, G.H. (1985). Evoljucionnoe opredelenie ekomuzeja. Museum. № 148, pp. 2–3 [in Russian]
16. Taleb, N.N. (2014). Antifragile: Things that Gain from Disorder. Retrieved from offline resource (.rtf) [in Russian]
17. Hudson, K. (2001). Museums of influence. Novosibirsk [in Russian]
18. Shola, T. (2013). Vechnost' zdes' bol'she ne zhivet. Tolkovyj slovar' muzejnyh grehov [Eternity does not live here anymore – a glossary of museum sins]. Tula [in Russian]
19. Ekomuzei. Retrieved from: http://www.museum.ru/rme/sci_eco.asp [in Russian]
20. Hubert, F. (1985). Ekomuzei vo Francii: protivorechija i nesootvetstvija. Museum. № 148, pp. 6-10 [in Russian]
21. Yakovets, I.O. Suchasnyi khudozhnii muzei yak mystetskyi patern: sutnist, funkcionuvannia, rozvytok. Retrieved from: <https://www.nakkkim.edu.ua/images/Special-Science-Council/Materialy-Dysertacyi/2018-Yakovets/DISS-YAKOVETS.pdf> [in Ukrainian]

Стаття надійшла до редакції 10.01.2019 р.